

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ НА ОСНОВІ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ (З ДОСВІДУ РОБОТИ УНІВЕРСИТЕТУ СУЧАСНИХ ЗНАТЬ)

Кількість вищих навчальних закладів, у яких здійснюють підготовку юридичних кадрів в Україні, з кожним роком зростає. Як свідчить аналіз статистичних джерел, у 1990 році в Україні було 7 навчальних закладів, що готували юристів, у 1995 р. їх стало вже 96, з яких 65 – державні і 31 – інших форм власності. Загальний ліцензований обсяг підготовки фахівців у 1995 р. складав 13,3 тис. осіб, з них 10,6 тис. – у державних закладах і 2,6 тис. – у закладах інших форм власності, а у 2003 р. освітню діяльність підготовки фахівців за спеціальністю “Правознавство” здійснювали вже 189 вищих навчальних закладів. На сьогодні уже функціонують 320 навчальних закладів та їх структурних підрозділів [1, с. 50].

Широкий спектр юридичних спеціальностей зумовлює розробку моделі професійної підготовки фахівців-юристів, які спроможні нести відповідальність за дотримання гарантій законності та Конституції України, діють за принципами вірності громадянам і закону, гуманності, справедливості й незалежності. Отже, виникає проблема підготовки майбутніх юристів, що інтегрує поєднання теорії і практики викладання як фахових, так і спеціальних дисциплін з урахуванням компетентнісного підходу. Аналіз науково-теоретичних джерел підтверджує компетентнісний підхід, що пропонує цілісний досвід вирішення професійних проблем, виконання ключових функцій майбутніми юристами, сприяє зміні предметно-центрованої системи вищої юридичної освіти на особистісно-діяльнісну і при цьому збереженню її традиційної фундаментальності та універсальності.

Концептуально розвиток юридичної освіти розглядається в контексті Конституції України, Закону України “Про вищу освіту”, Національної програми правової освіти населення, інших законодавчих актів, що забезпечують ствердження верховенства права, надійного захисту прав людини і громадянина. Аспекти юридичної освіти в Україні, як показує аналіз наукових джерел, розглядаються у працях В. Андрейцева, Н. Болотіної, С. Гусарєва, О. Тихомирова, В. Бігуна, В. Єлова, О. Задорожного, Д. Фіолєвського, В. Комарова, Ю. Шемшученко та ін. Сутнісні характеристики професійної підготовки майбутніх юристів викладено в наукових працях українських (М. Криський, О. Калита, В. Тюрін, О. Тюрін) та російських учених (Т. Грабой, О. Климова, Н. Самохіна, О. Усманова, Г. Чанишева).

Важливим є також досвід вищих навчальних юридичних закладів. Зокрема, в межах статті презентуємо досвід професійної підготовки майбутніх юристів в Університеті сучасних знань

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

(Вінницька філія), у якому упродовж 2006-2013 рр. проводилася дослідно-експериментальна робота.

Зазначимо, що ідея компетентісного підходу в освіті була запропонована відомим ученим-лінгвістом Ноамом Хомським, котрий уперше використав термін *competence-based education* (СВЕ) – “освіта, що ґрунтується на компетенціях”. І сьогодні, незважаючи на низку досліджень, феномен компетентісного підходу залишається об’єктом наукових дискусій. На переконання Н. Кічук, “переваги компетентісної моделі полягають у тому, що вона дає змогу оцінити як знанняву компоненту, так і особистісні зміни фахівця, які відбулися у процесі професійної підготовки у вищій школі” [6, с. 24]. Н. Гончарова розглядає компетентісний підхід як спробу розв’язати суперечності між навчальною та професійною діяльністю [4, с. 45].

С. Скворцова доводить, що “компетентісний підхід – це підхід, який акцентує увагу на результатах освіти, що визнаються вагомими за межами системи освіти, висуває на перше місце не інформованість людини, а її вміння розв’язувати практичні проблеми. Переважна більшість учених переконані, що перехід до компетентісного підходу означає забезпечення спроможності випускника вищого навчального закладу відповідати новим запитам ринку, мати відповідний потенціал для практичного розв’язання життєвих проблем, пошуку свого “Я” у професії, у соціальній структурі” [11, с. 148].

Нам імпонує характеристика компетентісного підходу як сукупності конкретних знань і навичок, здібностей, готовності до пізнання, оцінки підготовленості до професійної діяльності на основі наявності визначених компетенцій [2, с.5].

Перехід до моделі професійної підготовки з урахуванням компетентісного підходу, що зорієнтованої на сферу професійної діяльності, дозволяє узгодити цілі вищої освіти з інтегрованими вимогами до фахівця як до результату освітнього процесу, тому що такий підхід поряд зі знаннями й уміннями охоплює здібності, готовність до виконання професійної діяльності, соціальні навички.

Розглянемо особливості професійної підготовки майбутніх юристів з урахуванням компетентісного підходу на прикладі досвіду діяльності вищих навчальних юридичних закладів. Систематизація досвіду роботи Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ. Інституту економіки і права Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького дає підстави стверджувати, що на юридичних факультетах ВНЗ розробляються нові підходи до професійної підготовки майбутніх юристів з урахуванням вимог освітньо-кваліфікаційних характеристик. Ініціюється якісне оновлення методології, змісту і технологій підготовки професійно компетентних фахівців, виховання духовно-моральних особистостей на основі сучасної культурологічної парадигми освіти, врахування позитивного вітчизняного і зарубіжного досвіду.

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

Наша дослідно-експериментальна робота триває в Університеті сучасних знань (м. Вінниця). Це вищий навчальний заклад III рівня акредитації, який заснований в 2002 році республіканською громадською організацією Товариство “Знання” України, що має багаторічний досвід науково-просвітницької та освітньої діяльності. Широка кваліфікація “юрист”, яка присвоюється випускнику після завершення вищого навчального закладу, розширює горизонт майбутнього працевлаштування. Випускники навчального закладу працюють юристами, юрисконсультами, спеціалістами державної служби, помічниками судді, суддями, помічниками слідчого, слідчими, спеціалістами відділу державної реєстрації актів цивільного стану, секретарями суду, помічниками адвоката, адвокатами, помічниками нотаріуса, нотаріусами, спеціалістами оперативно-розшукової діяльності, інспекторами міліції, інспекторами внутрішньої служби тощо. З Університетом сучасних знань пов'язані імена учених В. Кременя, В. Кушерця, Ю. Ведернікова, С. Мосьондза, О. Михайленка, О. Тихомирова, С. Гусарева, Т. Чехович, О. Мельничук та ін.

Підготовка фахівців за галузями знань/напрямом “Право/Правознавство” та освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавр спеціаліст, магістр в Університеті сучасних знань здійснюється відповідно до державних стандартів та освітньо-кваліфікаційних характеристик. На основі аналізу освітньо-кваліфікаційних характеристик виділимо якості, якими повинен володіти майбутній юрист: високий рівень правосвідомості; принциповість; стійкість до стресу, працездатність у критичних ситуаціях; урівноваженість, здатність адекватно реагувати на різні події; розвинений інтелект, широкий кругозір, ерудиція; творче мислення, уміння виділяти головне, розумова працездатність; уміння слухати учасника діалогу, доброзичливе, ввічливе ставлення до людей; вільне, гнучке володіння вербальними й невербальними засобами спілкування; уміння в конфліктних ситуаціях застосовувати адекватну стратегію комунікативної поведінки, змінювати залежно від обставин стиль спілкування; здатність до співпраці, досягнення компромісів, угод, розвинений самоконтроль над емоціями, настроєм в екстремальних ситуаціях та ін.

Структуру професійної підготовки майбутніх юристів в університеті складають такі підсистеми: навчально-пізнавальна, науково-дослідна, виховна і підсистема практик. Цілісність такої професійної підготовки зумовлена гармонійним взаємозв'язком між її підсистемами, а з-поміж цілей – формування комунікативної компетентності майбутніх юристів.

Деталізуємо питання формування комунікативної компетентності майбутніх юристів на прикладі навчально-пізнавальної діяльності. Зокрема спеціальна підготовка передбачає вивчення теоретичних основ спеціальності і ґрунтується на новітніх досягненнях науки. Поділяємо думки вчених про те, що під час

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

опанування спеціальних дисциплін (“Українська мова за професійним спрямуванням”, “Юридична деонтологія”, “Судова риторика”, “Юридичне документознавство та основи сучасного діловодства”) важливо звертати увагу на комунікацію міжособистісну (для неї характерний безпосередній контакт між суб’єктами спілкування [9, с. 473]), взаємну (передбачає постійний обмін ролями між адресатом і адресантом) [3], експресивну (в ході неї будуть виявлятися суб’єктивні переживання, настанови її учасників) [3]. Основою викладання є передусім звернення до мовленнєвої діяльності, оволодіння стійкими навичками усного діалогу, монологу, полілогу в єдності з фаховими знаннями.

Навчальна дисципліна “Українська мова за професійним спрямуванням” вивчається в Університеті сучасних знань на першому курсі і включає такі змістові модулі: 1. Місце курсу в системі професійної підготовки майбутнього юриста; 2. Норми сучасної української мови у професійному спілкуванні; 3. Загальні вимоги щодо складання та оформлення професійних документів. Упродовж кожного практичного заняття основну увагу зосереджуємо на “оволодінні відповідними даному фахові терміносистемами сучасної української мови, професійною термінологією, науково-виробничими жанрами і текстами, на шліфуванні культури мовного спілкування за творчими інтересами і потребами, на культивуванні доброго мовного смаку, [7, с. 26], що сприяє формуванню комунікативної компетентності. З цією метою завдання до практичних занять проектуємо з урахуванням таких видів діяльності студентів: опрацювання основної і додаткової літератури; підготовка усних і письмових відповідей на запитання, що стосуються теоретичного матеріалу; вправи аналітичного і конструктивного характеру з використанням різного типу словників; складання за зразками основних видів ділових документів; творчі вправи тощо.

Зважаючи на те, що вивчення курсу передбачає три змістові модулі, до кожного з них добираємо специфічну систему вправ, яка включає роботу індивідуальну та колективну, роботу з готовим матеріалом і таку, що потребує творчості. Теоретичний матеріал, ряд розроблених і впроваджених у ході дослідно-експериментальної роботи практичних, пошукових, проблемних, творчих, контрольних, тестових завдань знайшли відображення в навчальному посібнику “Українська мова: фахового спрямування – юрист” [10].

У другому семестрі першого курсу в Університеті сучасних знань студенти опановують “Юридичну деонтологію”. Це навчальна дисципліна, яка дає майбутнім юристам поглиблені знання про специфіку, функції та завдання їх майбутньої професійної діяльності. У ході практичних занять студенти набувають умінь досліджувати, аналізувати, описувати основні нормативно-правові акти та висловлювати власну думку.

На четвертому курсі студенти опановують інтегровану

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

навчальну дисципліну, яка акумулює в собі знання як юридичних, так і мовних дисциплін, що вивчалися впродовж чотирьох років – це “Судова риторика”. Навчальний курс відповідно робочої навчальної програми, що укладена з урахуванням компетентнісного підходу, спрямовуємо на підготовку майбутнього юриста до роботи з аудиторією. Навчаємо виступати, переконувати, захоплювати засобами слова, вести конструктивний діалог і полілог. Формування правознавця-оратора відбувається в процесі оволодіння вмінням виступати, виконувати твори, емоційно впливати на слухачів, що пов'язане зі здатністю естетично сприймати матеріал: емоційно реагувати на його зміст у єдності з формою, осмислювати й оцінювати його, усвідомлювати своєрідність використання виразних засобів.

У ході дослідно-експериментальної роботи в Університеті сучасних знань нами розроблено і впроваджено збірник міні-кейсів “Судова риторика” [8]. Відповідно до навчальної програми, він включає п'ять змістових модулів: 1. З історії риторичної думки; 2. Мовленнєва діяльність; 3. Судова промова та її особливості; 4. Майстерність публічного виступу; 5. Практичне опрацювання судових промов. Збірник спрямований на формування у майбутніх юристів, зокрема, таких умінь:

- самостійно готуватися до виступу (визначати тему, ідею, мету, завдання, жанр, стиль висловлювання, відбирати та вивчати літературу за темою, складати план (ланцюжок ключових слів) і текст промови, упорядковувати аргументи і докази, добирати точні й образні вирази, поетичні засоби, вдосконалювати написане, вчити її напам'ять);

- виступати впевнено, захоплено, переконливо, висловлюватись правильно, стисло, ясно, логічно, дотримувати послідовності й цілісності, стверджувати оптимістичну думку, використовувати засоби логіко-емоційної виразності (наголоси, темп, інтонацію, паузи, тон голосу), досконало володіти мовленнєвим апаратом (дихання, голос, дикція), поводитися впевнено, розкуто, природно, відповідно до змісту висловлювання, використовувати природні невербальні засоби (рухи, позу, жести, міміку), використовувати наочність;

- устанавлювати контакт з аудиторією, враховуючи її особливості.

Корисним є проведення на семінарських заняттях імітованих судових процесів, ситуацій з консультування клієнта, дискусій з правових проблем тощо.

Реалізація такої моделі підготовки ґрунтується на спільній діяльності студентів і викладачів. Результатом професійної підготовки майбутніх юристів є їх готовність до здійснення професійної діяльності.

Отже, сучасний юрист, професійну підготовку якого здійснюють вищі навчальні заклади України, – це компетентний фахівець з розвиненим юридичним мисленням, правосвідомістю,

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

громадянською зрілістю, високою правовою і психологічною культурою і комунікативною компетентністю. В Університеті сучасних знань (м. Вінниця) з цією метою навчально-пізнавальну складову професійної підготовки, спеціальні дисципліни насичують завданнями, що передбачають практичне й усвідомлене оволодіння юридичною термінологією, уміннями будувати дискурс фахової переконливої комунікації через адекватне й раціональне використання засобів мови та врахування конкретики ситуацій професійного спілкування. Про моделювання таких ситуацій у професійній діяльності юристів піде мова в наступних публікаціях.

Література

1. Богачов С. Державі потрібні висококваліфіковані юристи / Богачов С. // Право України. – 2005. – №11. – С. 150-153.
2. Болотов В.А. Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе/ В.А. Болотов, В.В. Сериков // Лучшие страницы педагогической прессы. Журнал-дайджест. – 2004. – №2. – С. 3-10.
3. Большой словарь по социологии [Электронный ресурс]. – Режим доступа 29.05.2013 : <www.rusword.com.ua<http://voluntary.ru/dictionary/662/word/%CA%DF>>. – Загол. з екрану. – Мова рос.
4. Гончарова Н. Л. Категории “компетенция” и “компетентность” в современной образовательной парадигме / Гончарова Н. Л. // Вестник Северокавказского государственного технического университета. – 2007. – №5. – С. 44-50. [Электронный ресурс]. – Режим доступа 03.06.2013 : <<http://www.ncstu.ru/>> – Загол. з екрану. – Мова рос.
5. Гусарев С.Д. Юридична деонтологія (Основи юридичної діяльності) : навч. посіб. / С.Д. Гусарев, О.Д. Тихомиров. – [2-ге вид., перероб.]. – К.: Знання, 2006. – 487 с. – (Вища освіта XXI століття).
6. Кічук Н. В. Проблеми застосування компетентнісного підходу у вищій технічній школі / Кічук Н. В. // Вісник Черкаського університету. Випуск 179. – Черкаси : вид. від. ЧНУ, 2010. – С. 22-25.
7. Мацько Л.І. Українська мова у вищій колі України школі / Мацько Л.І. // Дивослово. – 1996. – №11. – С.24-26.
8. Насіленко Л.А. Судова риторика: зб. міні-кейсів / Людмила Насіленко. – В., 2013. – 148 с.
9. Российская социологическая энциклопедия / под общ. ред. акад. РАН Осипова Г.В. – М. : Норма-Инфра-М, 1998. – 672 с.
10. Семенов О.М. Українська мова: фахового спрямування – юрист. практикум: навч. посіб./ Олена Семенов, Людмила Насіленко. – К., 2013. – 275 с.
11. Скворцова С. О. Проектування освітніх результатів на засадах компетентнісного підходу // Вісник Черкаського університету. Серія “Педагогічні науки”. – Черкаси : ЧНУ, 2009. – Вип. 34. – С. 144-149.

Людмила Насіленко
Професійна підготовка майбутніх юристів
на основі компетентнісного підходу

Аннотація. В статті досліджується професійна підготовка майбутніх юристів на основі компетентного підходу. Виділяються основні якості, якими повинен володіти спеціаліст-юрист. Акцентується увага на комунікативній компетентності майбутніх юристів. Розглядається вивчення спеціальних дисциплін в Університеті сучасних знань і описуються педагогічні технології експериментальної роботи.

Ключеві слова: майбутній юрист, професійна підготовка, комунікативна компетентність, компетентний підхід, спеціальні дисципліни.

Lvudmyla Nasilenko
Professional training of future lawyers

Summary. In the article professional training of future lawyers is investigated on the basis of competence approach. The professional internals of lawyer are distinguished. Attention is accented on the communicative competence of future lawyers. The study of the special disciplines is examined in the University of Modern Knowledge, and the pedagogical technologies of experimental work are described.

Key words: future lawyers, professional training, communicative competence, competence approach, special disciplines.

УДК 376-054.62:811:37.091.234

Яна Проскуркіна
м. Київ

**НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ З МОВНИХ КУРСІВ ДЛЯ
ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ ПІДГОТОВЧИХ ФАКУЛЬТЕТІВ:
КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД**

Сучасна мовна підготовка іноземних студентів на підготовчих факультетах вищих навчальних закладів України повинна враховувати нові тенденції та реалії у сфері вищої освіти, які виникли у зв'язку з формуванням єдиного Європейського освітнього простору і реалізації положень Болонської декларації. Серед таких тенденцій-стандартизація програм мовної підготовки у відповідності з європейськими вимогами. Радою Європи запропонована ідея уніфікації опису цілей і змісту навчання іноземних мов на основі створення універсальної моделі. Ця уніфікація передбачає забезпечення однаковості параметрів, що використовуються при формуванні цілей і змісту навчання, форм і методів контролю й оцінки досягнутих результатів [7, с.1]. Таким чином, важливою методичною проблемою вдосконалення процесу підготовки іноземних студентів на підготовчих факультетах є корекція процесу навчання російської (української) мови відповідно до сучасних вимог.